

List Apostolski
Motu Proprio

„Mitis Iudex Dominus Iesus”,

reformujący kanony Kodeksu Prawa Kanonicznego dotyczące spraw o orzeczenie nieważności
małżeństwa

Franciszek

Łagodny Sędzia Pan Jezus, Pasterz naszych dusz, powierzył Apostołowi Piotrowi oraz jego następcom władzę kluczy, w celu dokonania w Kościele dzieł sprawiedliwości i prawdy; ta najwyższa i powszechna władza związywania i rozwiązywania tu na ziemi, potwierdza, umacnia i broni władzę pasterzy Kościołów partykularnych, na mocy której mają oni święte prawo oraz obowiązek wobec Pana sądenia swoich wiernych.

W kwestii małżeństwa Kościół przez wieki, będąc coraz bardziej świadomym słów Chrystusa, rozumiał i przedstawiał w sposób dogłębny doktrynę o nierozzerwalności świętego węzła małżeńskiego, wypracował system nieważności konsensu małżeńskiego, odpowiednio uporządkował proces sądowy w tej materii, w taki sposób, aby dyscyplina kościelna coraz bardziej odpowiadała prawdzie wyznawanej wiary.

Wszystko to zostało ustanowione, kierując się zawsze najwyższym prawem, jakim jest zbawienie dusz, ponieważ Kościół, jak mądrze nauczał błogosławiony papież Paweł VI, jest boskim planem Trójcy Świętej, dlatego wszystkie jego instytucje, które oczywiście zawsze można udoskonalić, powinny dążyć do tego, aby przekazywały łaskę Bożą oraz stale sprzyjały dobru wiernych, zgodnie z darami i misją każdego z nich, co stanowi podstawowy cel Kościoła.

Świadomy powyższego, zdecydowałem rozpocząć prace nad reformą procesu o nieważność małżeństwa i w tym celu powołałem Komisję złożoną z wybitnych specjalistów w zakresie nauki prawa, obdarzonych roztropnością duszpasterską oraz doświadczonych w praktyce sądowej, którzy pod kierownictwem Jego Ekscelencji Dziekana Roty Rzymskiej, mieli przygotować projekt reformy, z pełnym poszanowaniem zasady nierozzerwalności węzła małżeńskiego. Sprawnie pracując, Komisja ta w krótkim czasie przygotowała projekt reformy prawa procesowego, który po dogłębnym rozważeniu, z pomocą innych ekspertów, zostaje przytoczony w niniejszym Liście.

Zatem troska o zbawienie dusz, która – zarówno dzisiaj, tak jak w przeszłości – pozostaje najwyższym celem instytucji, ustaw i prawa, skłania Biskupa Rzymu do przedstawienia biskupom niniejszego aktu reformy. Uczestniczą bowiem oni wraz z nim w misji Kościoła, polegającej na ochronie jedności w wierze i w dyscyplinie dotyczącej małżeństwa, które jest podstawą i źródłem pochodzenia rodziny chrześcijańskiej.

Bodźcem do przeprowadzenia reformy jest ogromna liczba wiernych, którzy choć pragną kierować się własnym sumieniem, coraz częściej odwracają się od struktur prawnych Kościoła wskutek fizycznego

lub moralnego oddalenia; miłość i miłosierdzie wymagają, aby Kościół jak matka stał się bliski swoim dzieciom, które czują się odłączone.

W tym sensie zostały oddane głosy większości moich Braci w biskupstwie, zebranych na ostatnim nadzwyczajnym Synodzie, podczas którego domagano się szybszych oraz prostszych procesów. Pozostając w pełnej harmonii z tymi pragnieniami postanowiłem niniejszym Listem opublikować przepisy, które nie mają na celu promowania nieważności małżeństwa, ale przyspieszenie procesów, jak również ich uproszczenie w taki sposób, aby serca wiernych, którzy oczekują na wyjaśnienie swojej sytuacji nie były zbyt długo zniewolone przez mroki wątpliwości z powodu opóźnień w wydaniu wyroku.

Przeprowadziłem tę reformę, idąc za przykładem moich Poprzedników, którzy chcieli, aby sprawy o nieważność małżeństwa były rozpoznawane na drodze sądowej, a nie administracyjnej nie dlatego, że wymaga tego natura rzeczy, ale przede wszystkim dlatego, że wymaga tego konieczność zagwarantowania w najwyższym stopniu ochrony prawdy świętego węzła, a to właśnie zabezpieczają gwarancje porządku sądowego.

Poniżej przedstawione są niektóre podstawowe założenia, które przyświecały dziełu reformy.

I. – Jeden wyrok stwierdzający nieważność podlega wykonaniu. – Wydawało się stosowne przede wszystkim, aby dla dopuszczenia stron do nowego kanonicznego małżeństwa nie były już wymagane dwa zgodne wyroki stwierdzające nieważność małżeństwa, ale wystarczała moralna pewność osiągnięta przez pierwszego sędziego zgodnie z przepisami prawa.

II. – Sędzia jednoosobowy pod odpowiedzialnością biskupa. – Ustanowienie sędziego jednoosobowego, który zawsze winien być duchownym, w pierwszej instancji pozostawia się odpowiedzialności biskupa, który w pasterskim sprawowaniu swojej władzy sędziowskiej winien zagwarantować, że nie dojdzie do jakiegokolwiek formy laksyzmu.

III. – Sam Biskup jest sędzią. – Aby postanowienia Soboru Watykańskiego II zostały ostatecznie zastosowane w praktyce w tak ważnej kwestii, postanowiono wyraźnie stwierdzić, że biskup osobiście w swoim Kościele, w którym jest ustanowiony pasterzem i głową, tym samym jest sędzią wobec wiernych, którzy zostali mu powierzeni. Należy zatem oczekiwać, że zarówno w dużych jak i małych diecezjach biskup osobiście da sygnał do odnowy struktur kościelnych, oraz że nie pozostawi on całkowicie funkcji sędziowskiej w sprawach małżeńskich urzędowi kurialnym. Powinno się to odnosić szczególnie do procesu skróconego, który zostaje ustanowiony w celu rozpatrzenia spraw, w których istnieją najbardziej ewidentne przesłanki nieważności.

IV. – Proces skrócony. – Istotnie, oprócz usprawnienia zwyczajnego procesu małżeńskiego, została ustanowiona forma procesu skróconego – oprócz obecnie obowiązującego procesu opartego na dokumentach – do zastosowania w przypadkach, w których skarga o nieważność małżeństwa jest poparta szczególnie oczywistymi argumentami. Nie umknęło jednak mojej uwadze, jak bardzo postępowanie skrócone może zagrozić zasadzie nierozzerwalności małżeństwa. Właśnie z tego powodu postanawiam, aby w takim procesie sędzią był ustanowiony osobiście biskup, który mocą swego zadania pasterskiego daje największą gwarancję katolickiej jedności z Piotrem w wierze i dyscyplinie.

V. – Apelacja do Stolicy Metropolitalnej. – Należy przywrócić apelację do Stolicy Metropolitalnej, gdyż to zadanie jako głowy prowincji kościelnej, utrwalone przez wieki, jest wymownym znakiem synodalności w Kościele.

VI. – Zadanie własne Konferencji Biskupów. – Konferencje Biskupów, które muszą przede wszystkim kierować się gorliwością apostołską w dotarciu do rozproszonych wiernych, winny poczuwać się mocno do obowiązku uczestniczenia we wspomnianych zmianach oraz bezwarunkowo uszanować prawo biskupów do zorganizowania władzy sędziowskiej we własnych Kościołach partykularnych.

Przywrócenie bliskości między sędzią i wiernymi nie powiedzie się bowiem, jeżeli poszczególni biskupi nie otrzymają ze strony Konferencji zachęty i pomocy w zastosowaniu w praktyce reformy procesu małżeńskiego.

Oprócz troski o bliskość sędziego, Konferencje Biskupów winny, z zachowaniem sprawiedliwego i godnego wynagrodzenia pracowników sądów, w miarę możliwości zadbać, aby proces był bezpłatny, gdyż Kościół, ukazując się wiernym jako szczodra matka, w kwestii tak blisko związanej ze zbawieniem dusz, wyraża bezinteresowną miłość Chrystusa, dzięki której wszyscy zostaliśmy zbawieni.

VII. – Apelacja do Stolicy Apostolskiej. – Należy także zachować apelację do Trybunału zwyczajnego Stolicy Apostolskiej, czyli do Roty Rzymskiej, w poszanowaniu starożytnej zasady prawnej, która umacnia więzi między Stolicą Piotrową i Kościołami partykularnymi, dbając jednakże, w dyscyplinie takiej apelacji, o powstrzymanie się od jakiegokolwiek nadużywania prawa, aby nie wynikała z tego szkoda dla zbawienia dusz.

Własne prawo Roty Rzymskiej zostanie jak najszybciej dostosowane w niezbędnym zakresie do zasad zreformowanego procesu.

VIII. – Zarządzenia dla Kościołów Wschodnich – Uwzględniając szczególny porządek prawny kościelny i dyscyplinarny Kościołów Wschodnich, zdecydowałem wydać, z tą samą datą, oddzielne przepisy reformujące dyscyplinę procesów małżeńskich w Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich.

To wszystko starannie rozważywszy, ogłaszam i postanawiam, że Księga VII Kodeksu Prawa Kanonicznego, Część III, Tytuł I, Rozdział I Sprawy o orzeczenie nieważności małżeństwa (kan. 1671-1691), z dniem 8 grudnia 2015 roku zostaje w całości zastąpiona jak następuje:

Art. 1 – Właściwość sądu i trybunały

Kan. 1671 § 1. Sprawy małżeńskie ochrzczonych z prawa własnego należą do sędziego kościelnego.

§ 2. Sprawy dotyczące czysto cywilnych skutków małżeństwa należą do władzy świeckiej, chyba, że prawo partykularne stanowi, że jeżeli sprawy te są traktowane wpadkowo i dodatkowo, mogą być rozpoznawane i rozstrzygane przez sędziego kościelnego.

Kan. 1672. W sprawach o nieważność małżeństwa, które nie są zarezerwowane Stolicy Apostolskiej, właściwe są: 1° trybunał miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte; 2° trybunał miejsca, w którym jedna ze stron lub obie strony mają stałe lub tymczasowe zamieszkanie; 3° trybunał miejsca, w którym faktycznie trzeba będzie zebrać większość dowodów.

Kan. 1673 § 1. W każdej diecezji sędzią pierwszej instancji w sprawach o nieważność małżeństwa, których prawo wyraźnie nie wyłącza, jest biskup diecezjalny, który może wykonywać władzę sądowniczą osobiście lub przez innych, według przepisów prawa.

§ 2. Biskup ma obowiązek ustanowienia dla swojej diecezji trybunału diecezjalnego dla spraw o nieważność małżeństwa, z zachowaniem uprawnienia tegoż biskupa do przyłączenia się do sąsiedniego trybunału diecezjalnego lub międzydiecezjalnego.

§ 3. Sprawy o nieważność małżeństwa zastrzeżone są dla kolegium składającego się z trzech sędziów. Winien mu przewodniczyć sędzia będący duchownym, pozostałymi sędziami mogą być także świeccy.

§ 4. Jeżeli w diecezji lub w sąsiednim trybunale, wybranym zgodnie z przepisem § 2, nie ma możliwości ustanowienia trybunału kolegiального, biskup moderator winien powierzyć sprawę jednemu sędziemu będącemu duchownym, który tam, gdzie jest to możliwe, winien dobrać sobie dwóch asesora o sprawdzonym życiu, biegłych w naukach prawnych lub humanistycznych, zatwierdzonych przez biskupa do tego zadania; sędzia jednoosobowy, o ile nie stwierdzono inaczej, posiada kompetencje, jakie przysługują kolegium, przewodniczącemu lub ponensowi.

§ 5. Trybunał drugiej instancji, do ważności, winien być zawsze kolegialny, według przepisu poprzedzającego § 3.

§ 6. Od trybunału pierwszej instancji apeluje się do trybunału metropolitalnego drugiej instancji, z zachowaniem przepisów kan. 1438-1439 oraz 1444.

Art. 2 – Prawo zaskarżenia małżeństwa

Kan. 1674 § 1. Do zaskarżenia małżeństwa są zdolni: 1° małżonkowie; 2° rzecznik sprawiedliwości, kiedy nieważność została już ogłoszona, jeżeli małżeństwo nie może zostać uznane albo nie jest to wskazane.

§ 2. Małżeństwo, które za życia obojga małżonków nie zostało zaskarżone, po śmierci jednego lub obojga małżonków nie może być zaskarżone, chyba, że kwestia dotycząca ważności ma charakter przedprocesowy dla rozwiązania innego sporu, bądź na forum kanonicznym, bądź na forum świeckim.

§ 3. Gdyby zaś małżonek zmarł podczas trwania postępowania, należy zachować kan. 1518.

Art. 3 – Wprowadzenie i instrukcja sprawy

Kan. 1675. Sędzia, przed przyjęciem sprawy, winien mieć pewność, że małżeństwo rozpadło się w sposób nieodwracalny, tak iż nie ma możliwości wznowienia wspólnoty życia małżeńskiego.

Kan. 1676 § 1. Po otrzymaniu skargi powodowej, wikariusz sądowy, jeżeli uważa, że posiada ona jakieś podstawy, winien ją przyjąć i nakazać dekretem umieszczonym pod tą skargą, aby jej egzemplarz został doręczony obrońcy wężła oraz, jeżeli skarga powodowa nie została podpisana przez obie strony, także stronie pozwanej, wyznaczając jej termin piętnastu dni na wyrażenie swojego stanowiska odnośnie do żądania.

§ 2. Po upływie wskazanego terminu, i po ponownym wezwaniu drugiej strony do przedstawienia swojego stanowiska, o ile wikariusz sądowy uznał to za właściwe, po wysłuchaniu obrońcy wężła,

winien swoim dekretem określić formułę wątpliwości oraz zdecydować, czy sprawa ma być rozpoznawana w procesie zwykłym, czy w procesie skróconym, według kan. 1683-1687. Dekret ten winien być natychmiast notyfikowany stronom oraz obrońcy wężła.

§ 3. Jeżeli sprawa ma być prowadzona w procesie zwykłym, wikariusz sądowy w tym samym dekreście winien ustanowić kolegium sędziowskie lub powołać sędziego jednoosobowego z dwoma asesorami zgodnie z kan. 1673 § 4.

§ 4. Jeżeli natomiast został wdrożony proces skrócony, wikariusz sądowy winien postępować zgodnie z kan. 1685.

§ 5. Formuła wątpliwości winna określić, z jakiego tytułu lub z jakich tytułów zaskarża się ważność małżeństwa.

Kan. 1677 § 1. Obrońca wężła, obrońcy stron, a także rzecznik sprawiedliwości, jeżeli występuje w procesie, mają prawo: 1° być obecni podczas przesłuchania stron, świadków i biegłych, z zachowaniem przepisu kan. 1559; 2° przejrzeć akta sądowe, nawet gdyby nie były jeszcze ogłoszone, i zapoznać się z dokumentami przedłożonymi przez strony.

§ 2. Strony nie mogą być obecne podczas przesłuchania, o którym mowa w § 1 n. 1.

Kan. 1678 § 1. W sprawach o nieważność małżeństwa przyznanie się sądowe oraz oświadczenia stron, poparte ewentualnymi zeznaniami świadków potwierdzającymi ich wiarygodność, mogą mieć pełną wartość dowodową, którą winien ocenić sędzia, po dokładnym rozważeniu wszystkich wskazówek i poszlak, chyba że pojawiają się inne elementy, które je obalają.

§ 2. W powyższych sprawach, zeznanie tylko jednego świadka może mieć pełną wartość dowodową, jeżeli składa je świadek kwalifikowany, który zeznaje o sprawach dokonanych w związku z pełnieniem urzędu albo sugerują to okoliczności dotyczące rzeczy lub osób.

§ 3. W sprawach dotyczących impotencji lub braku zgody spowodowanej chorobą umysłową lub anomalią natury psychicznej sędzia winien skorzystać z pomocy jednego lub kilku biegłych, chyba że z okoliczności wyraźnie wynika, że jest to bezużyteczne; w pozostałych sprawach należy zachować przepis kan. 1574.

§ 4. Ilekroć podczas instrukcji sprawy wyłoni się bardzo prawdopodobna wątpliwość, że małżeństwo nie zostało dopełnione, trybunał może, po wysłuchaniu stron, zawiesić sprawę o nieważność, uzupełnić instrukcję do dyspensy super rato, a następnie przesłać akta do Stolicy Apostolskiej wraz z prośbą o dyspensę od jednego lub obydwójga małżonków wraz z wotum trybunału i biskupa.

Art. 4 – Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie

Kan. 1679. Wyrok stwierdzający po raz pierwszy nieważność małżeństwa, po upływie terminów ustalonych w kan. 1630-1633, staje się wykonalny.

Kan. 1680 § 1. Stronie, która uważa się za pokrzywdzoną, jak również rzecznikowi sprawiedliwości oraz obrońcy wężła przysługuje prawo wniesienia skargi o nieważność wyroku lub apelacji od tego wyroku zgodnie z kan. 1619-1640.

§ 2. Po upływie ustalonych przez prawo terminów na wniesienie apelacji i jej poparcie, oraz po otrzymaniu przez trybunał wyższej instancji akt sądowych, należy ustanowić kolegium sędziowskie, wyznaczyć obrońcę wężła, a strony winny zostać wezwane do przedłożenia uwag w określonym terminie; po upływie tego terminu, jeżeli w sposób oczywisty wynika, że apelacja ma na celu jedynie działanie na zwłokę, trybunał kolegialny winien potwierdzić swoim dekretem wyrok poprzedniej instancji.

§ 3. Jeżeli apelacja została przyjęta, należy postępować odpowiednio jak w pierwszej instancji.

§ 4. Jeżeli na stopniu apelacyjnym zgłoszony został nowy tytuł nieważności małżeństwa, trybunał może go dopuścić i rozstrzygnąć tak jak w pierwszej instancji.

Kan. 1681. Jeżeli został wydany wyrok podlegający wykonaniu, można zwrócić się w każdym czasie do trybunału trzeciego stopnia w celu nowego wniesienia sprawy według kan. 1644, przedstawiając nowe i poważne dowody lub argumenty w terminie zawitym trzydziestu dni od wniesienia zaskarżenia.

Kan. 1682 § 1. Po tym jak wyrok, stwierdzający nieważność małżeństwa, stał się wykonalny, strony, których małżeństwo zostało uznane za nieważne, mogą zawrzeć nowe małżeństwo, chyba że zostało to zabronione zakazem dołączonym do samego wyroku lub postanowieniem ordynariusza miejsca.

§ 2. Natychmiast, gdy wyrok stał się wykonalny, wikariusz sądowy winien notyfikować go ordynariuszowi miejsca, w którym małżeństwo zostało zawarte. On zaś ma się zatroszczyć, by w księgach małżeństw i ochrzczonych jak najszybciej dokonano adnotacji o orzeczonej nieważności małżeństwa oraz ustanowionych ewentualnie zakazach.

Art. 5 – Proces małżeński skrócony przed biskupem

Kan. 1683. Jedynie do biskupa diecezjalnego należy orzekanie w sprawach o nieważność małżeństwa w procesie skróconym, ilekroć:

1° żądanie zostało zgłoszone przez oboje małżonków lub przez jednego z nich za zgodą drugiego;

2° przytaczane są okoliczności dotyczące faktów lub osób, poparte zeznaniami lub dokumentami, które nie wymagają przeprowadzenia dokładniejszego badania albo dochodzenia oraz w sposób oczywisty wskazują na nieważność.

Kan. 1684. Skarga powodowa, która rozpoczyna proces skrócony, oprócz tego, co jest wymienione w kan. 1504 winna: 1° przedstawić krótko, całościowo i jasno fakty, na których opiera się żądanie; 2° wskazać dowody, które mogłyby być natychmiast zebrane przez sędziego, 3° zawierać w załączeniu dokumenty, na których opiera się żądanie.

Kan. 1685. Wikariusz sądowy w tym samym dekrete, w którym określa formułę wątpliwości, po powołaniu instruktora i asesora wzywa wszystkich, którzy powinni wziąć udział, na posiedzenie, które winno odbyć się w ciągu trzydziestu dni, zgodnie z kan. 1686.

Kan. 1686. Instruktor, o ile to możliwe, winien zebrać dowody podczas jednego posiedzenia i wyznaczyć termin piętnastu dni na przedstawienie uwag na korzyść wężła oraz wniosków obrończych stron, jeżeli takie zgłaszają.

Kan. 1687 § 1. Po otrzymaniu akt, biskup diecezjalny, po konsultacji z instruktorem oraz asesorem, rozważywszy uwagi obrońcy węzła i wnioski obrończe stron, gdy takie zgłoszono, jeżeli osiągnął moralną pewność co do nieważności małżeństwa, winien wydać wyrok. W przeciwnym razie przekazuje sprawę do procesu zwykłego.

§ 2. Pełny tekst wyroku wraz z uzasadnieniem winien zostać jak najszybciej notyfikowany stronom.

§ 3. Od wyroku biskupa przysługuje apelacja do metropolity lub do Roty Rzymskiej; jeżeli wyrok został wydany przez metropolitę przysługuje apelacja do najstarszego sufragana; od wyroku innego biskupa, który nie ma zwierzchnika niższego niż Biskup Rzymski, przysługuje apelacja do biskupa wybranego na stałe przez siebie.

§ 4. Jeżeli w sposób oczywisty wynika, że apelacja ma na celu jedynie działanie na zwłokę, metropolita lub biskup, o którym w § 3, lub dziekan Roty Rzymskiej winni ją od razu odrzucić swoim dekretem; jeżeli natomiast apelacja zostanie przyjęta, sprawę należy przekazać do procesu zwykłego na drugim stopniu.

Art. 6 – Proces oparty na dokumentach

Kan. 1688. Po przyjęciu skargi przedstawionej zgodnie z przepisem kan. 1676, biskup diecezjalny lub wikariusz sądowy, lub wyznaczony sędzia, pomijając formalności procesu zwykłego, ale po wezwaniu stron i z udziałem obrońcy węzła, może orzec wyrokiem nieważność małżeństwa, jeżeli z dokumentu, który nie podlega żadnemu sprzeciwowi lub zarzutowi, wynika w sposób pewny istnienie przeszkody zrywającej lub brak przepisanej prawem formy, jeżeli z taką samą pewnością wiadomo, że dyspensa nie została udzielona, albo, że pełnomocnik nie posiadał ważnego zlecenia.

Kan. 1689 § 1. Przeciwno takiemu orzeczeniu obrońca węzła, jeżeli roztropnie uważa, że czy to wady, o których w kan. 1688, czy to brak dyspensy nie są pewne, winien apelować do sędziego drugiej instancji, do którego należy przesłać akta, zaznaczając na piśmie, że chodzi o proces oparty na dokumentach.

§ 2. Nienaruszone pozostaje prawo do apelacji strony, która czuje się pokrzywdzona.

Kan. 1690. Sędzia drugiej instancji, z udziałem obrońcy węzła i po wysłuchaniu stron, winien rozstrzygnąć w ten sam sposób, o którym w kan. 1688, czyli orzec, czy należy zatwierdzić wyrok, czy raczej postępować w sprawie zgodnie z procesem zwykłym; w tym ostatnim wypadku odsyła ją do trybunału pierwszej instancji.

Art. 7 – Normy ogólne

Kan. 1691 § 1. W wyroku należy przypomnieć stronom o zobowiązaniach moralnych lub także cywilnych, którymi ewentualnie są związane strony wzajemnie względem siebie i wobec potomstwa, odnośnie do zapewnienia utrzymania i wychowania.

§ 2. Sprawy dotyczące orzeczenia nieważności małżeństwa nie mogą być rozpoznawane w drodze ustnego procesu spornego, o którym w kan. 1656-1670.

§ 3. W pozostałych kwestiach dotyczących sposobu postępowania, należy stosować, jeżeli nie sprzeciwia się temu natura rzeczy, kanony o postępowaniu sądowym w ogólności i o zwykłym

procesie spornym, z zachowaniem przepisów specjalnych co do spraw o stanie osób i spraw odnoszących się do dobra publicznego.

Przepis kan. 1679 winien zostać zastosowany w stosunku do wyroków stwierdzających nieważność małżeństwa ogłoszonych począwszy od dnia, w którym niniejsze Motu proprio wejdzie w życie.

Do niniejszego dokumentu zostają załączone zasady proceduralne, które uważam za niezbędne do poprawnego i dokładnego stosowania odnowionego prawa, których należy skrupulatnie przestrzegać, aby zagwarantować dobro wiernych.

Wszystko, co zostało zamieszczone w niniejszym Liście, polecam, aby było uznawane za postanowione i obowiązujące, bez względu na przeciwne przepisy, nawet wymagające specjalnej wzmianki.

Powierzam z ufnością wstawiennictwu chwalebnej i błogosławionej Dziewicy Maryi, Matki miłosierdzia, oraz Świętych Apostołów Piotra i Pawła gorliwe stosowanie nowego procesu małżeńskiego.

Wydane w Rzymie, u Świętego Piotra, w Uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, dnia 15 sierpnia roku 2015, trzeciego mojego Pontyfikatu.

Franciszek

Zasady proceduralne w sprawach o stwierdzenie nieważności małżeństwa.

III Nadzwyczajne Zgromadzenie Ogólne Synodu Biskupów, które odbyło się w październiku 2014 roku przeanalizowało trudności wiernych w dotarciu do trybunałów Kościoła. Ponieważ biskup, jako dobry Pasterz, powinien wyjść naprzeciw oczekiwaniom swoich wiernych, którzy potrzebują szczególnej opieki duszpasterskiej, dlatego wydaje się właściwym, aby wraz ze szczegółowymi przepisami stosowanymi w procesie małżeńskim, mając na względzie współpracę następcy Piotra z biskupami w rozpowszechnianiu znajomości prawa, przedstawić niektóre narzędzia, dzięki którym praca trybunałów mogłaby sprostać potrzebom wiernych, którzy proszą o ustalenie prawdy o istnieniu lub nieistnieniu węzła po rozpadzie ich małżeństwa.

Art. 1. Biskup na mocy kan. 383 § 1 zobowiązany jest w duchu apostołskim troszczyć się o małżonków będących w separacji lub rozwiedzionych, którzy z racji uwarunkowań swojego życia porzucili być może praktyki religijne. Biskup dzieli tę troskę duszpasterską z proboszczami (por. kan. 529 § 1) względem tych wiernych, którzy są w trudnej sytuacji.

Art. 2. Badanie przedprocesowe czyli duszpasterskie, które odbywa się w strukturach parafialnych lub diecezjalnych dla wiernych będących w separacji lub rozwiedzionych, poddających w wątpliwość ważność ich małżeństwa lub przekonanych o jego nieważności, zmierza do zapoznania się z ich sytuacją oraz ukierunkowane jest na zebranie informacji użytecznych dla procesu sądowego, zwykłego lub skróconego. Takie dochodzenie winno mieć miejsce w ramach jednolitego diecezjalnego duszpasterstwa małżeństw.

Art. 3. To dochodzenie winno zostać powierzone osobom uznanym za odpowiednie przez ordynariusza miejsca, posiadającym kompetencje, nawet niekoniecznie prawnokanoniczne. Wśród nich winien być przede wszystkim proboszcz własny lub osoba, która przygotowywała małżonków do zawarcia małżeństwa. To zadanie doradcze może zostać powierzone również innym duchownym, osobom konsekrowanym lub świeckim zatwierdzonym przez ordynariusza miejsca.

Diecezja lub kilka diecezji wspólnie, w zależności od ich aktualnego rozmieszczenia, mogą ustanowić stałą strukturę, w ramach której będą świadczyć tę usługę oraz, w razie potrzeby, powinny sporządzić vademecum zawierające istotne wskazania dla jak najbardziej odpowiedniego przeprowadzenia dochodzenia.

Art. 4. W ramach dochodzenia duszpasterskiego zbiera się przydatne informacje dla ewentualnego wszczęcia sprawy przed właściwym trybunałem przez małżonków lub ich adwokata. Należy zbadać, czy strony są zgodne między sobą co do żądania stwierdzenia nieważności.

Art. 5. Po zebraniu wszystkich informacji, dochodzenie kończy się, jeżeli jest taka potrzeba, sporządzeniem skargi celem złożenia jej we właściwym trybunale.

Art. 6. Ponieważ Kodeks Prawa Kanonicznego musi być stosowany pod każdym względem, z zachowaniem przepisów specjalnych, również w procesach małżeńskich w rozumieniu kan. 1691 § 3, niniejsze zasady nie mają na celu przedstawienia całego procesu w szczegółach, lecz przede wszystkim wyjaśnienie podstawowych nowości legislacyjnych i ich uzupełnienie tam, gdzie jest to konieczne.

Tytuł 1 – Właściwość sądu i trybunały

Art. 7 § 1. Kryteria właściwości, o których w kan. 1672 są równoważne, z zachowaniem, w miarę możliwości, zasady bliskości pomiędzy sędzią i stronami.

§ 2. Poprzez współpracę między trybunałami, w myśl kan. 1418, należy umożliwić, aby każdy, strona lub świadek, mógł uczestniczyć w procesie, ponosząc jak najmniejsze koszty z tym związane.

Art. 8 § 1. W diecezjach, które nie mają własnego trybunału, biskup winien się zatroszczyć, również poprzez kursy kształcenia ustawicznego i stałego, organizowane przez diecezje i ich zespoły oraz Stolicę Apostolską, we wspólnym zamiarze, aby jak najszybciej przygotować osoby, które mogą pracować w trybunałach, które mają powstać dla spraw małżeńskich.

§ 2. Biskup może wycofać się z trybunału międzydiecezjalnego ustanowionego na mocy kan. 1423.

Tytuł II – Prawo zaskarżenia małżeństwa

Art. 9. Gdyby małżonek zmarł w trakcie procesu, przed zakończeniem postępowania dowodowego, instancja ulega zawieszeniu dopóki drugi małżonek lub inny zainteresowany nie wnioskuje o kontynuowanie; w tym przypadku należy udowodnić interes prawny.

Tytuł III - Wprowadzenie i instrukcja sprawy

Art. 10. Sędzia może przyjąć prośbę ustną ilekroć strona ma przeszkodę w przedstawieniu skargi powodowej; musi on jednak nakazać notariuszowi, aby zredagował na piśmie dokument, który ma być odczytany stronie oraz przez nią potwierdzony. Zastępuje on, co do wszystkich skutków prawnych, skragę powodową napisaną przez stronę.

Art. 11 § 1. Skragę powodową należy przedstawić sądowi diecezjalnemu lub międzydiecezjalnemu, wybranemu zgodnie z kan. 1673 § 2.

§ 2. Uważa się, że strona pozwana nie sprzeciwia się żądaniu, jeżeli zdaje się na sprawiedliwość sądu lub prawidłowo wezwana po raz drugi, nie udziela żadnej odpowiedzi.

Tytuł IV – Wyrok, środki jego zaskarżenia oraz wykonanie

Art. 12. Do osiągnięcia pewności moralnej, wymaganej przez prawo, nie wystarczy przeważające znaczenie dowodów i poszlak, ale wymaga się, aby została wykluczona jakakolwiek roztropna pozytywna wątpliwość popełnienia błędu tak co do prawa, jak i co do ustaleń faktycznych, chociaż nie wyklucza się czystej możliwości czegoś przeciwnego.

Art. 13. Jeżeli strona wyraźnie oświadczy, że odmawia przyjęcia jakiegokolwiek informacji dotyczącej sprawy, uważa się, że zrezygnowała ona z otrzymania odpisu wyroku. W takim przypadku, można jej notyfikować część rozstrzygającą wyroku.

Tytuł V – Proces małżeński skrócony przed biskupem

Art. 14 § 1. Wśród okoliczności dotyczących rzeczy lub osób, które dopuszczają rozpoznanie sprawy o nieważność małżeństwa stosując proces skrócony według kan. 1683-1687, należy zaliczyć na przykład: taki brak wiary, który może prowadzić do symulacji konsensu lub błędu determinującego wolę, krótki czas pożycia małżeńskiego, aborcję dokonaną dla uniknięcia zrodzenia potomstwa, pozostawanie w relacji pozamałżeńskiej w czasie zawierania małżeństwa lub wkrótce po ślubie, podstępne zatajenie bezpłodności, poważnej choroby zakaźnej, potomstwa z wcześniejszego związku lub pozbawienia wolności, zawarcie małżeństwa z przyczyny całkowicie obcej życiu małżeńskiemu lub wynikające z nieoczekiwanej ciąży kobiety, użycie przemocy fizycznej w celu wymuszenia konsensu, brak używania rozumu potwierdzony dokumentacją medyczną, itd.

§ 2. Do dokumentów, które uzasadniają wniosek, należy każdy dokument medyczny, który w sposób oczywisty wyklucza konieczność zasięgnięcia opinii biegłego z urzędu.

Art. 15. Jeżeli została przedłożona skarga powodowa w celu rozpoczęcia procesu zwykłego, jednak wikariusz sądowy uważa, że może ona zostać rozpoznana w procesie skróconym, powinien on wraz z notyfikacją skargi, zgodnie z kan. 1676 § 1, stronie pozwanej, która jej nie podpisała, równocześnie poprosić ją o poinformowanie sądu, czy zamierza przyłączyć się do przedstawionego żądania i uczestniczyć w procesie. Ilekroć to konieczne, wikariusz sądowy poprosi stronę lub strony, które podpisały skragę o jak najszybsze jej uzupełnienia zgodnie z kan. 1684.

Art. 16. Wikariusz sądowy może wyznaczyć siebie samego jako instruktora; jednak, jeżeli jest to możliwe, winien wyznaczyć instruktora z diecezji, z której pochodzi sprawa.

Art. 17. W wezwaniu do sądu, które ma zostać dokonane zgodnie z kan. 1685, strony winny zostać poinformowane o tym, że nie później niż na trzy dni przed posiedzeniem dowodowym, mogą złożyć

propozycje kwestii niezwiązanych do skargi powodowej, co do których proszą o przesłuchanie stron lub świadków.

Art. 18 § 1. Strony oraz ich adwokaci mogą uczestniczyć w przesłuchaniu drugiej strony oraz świadków, chyba że instruktor uważa, że ze względu na okoliczności rzeczowe i osobowe, należy postąpić inaczej.

§ 2. Odpowiedzi stron i świadków powinny być zredagowane na piśmie przez notariusza, lecz sumarycznie i w tym tylko, co należy do istoty małżeństwa będącego przedmiotem sporu.

Art. 19. Jeżeli instrukcja sprawy jest prowadzona przez trybunał międzydiecezjalny, wyrok wydaje biskup tego miejsca, na podstawie którego ustala się właściwość w rozumieniu kan. 1672. Gdyby było ich więcej, należy przestrzegać, w miarę możliwości, zasady bliskości między stronami i sędzią.

Art. 20 § 1. Biskup diecezjalny ustala według swojej roztropności sposób ogłoszenia wyroku.

§ 2. Wyrok, podpisany przez biskupa i notariusza, winien przedstawić motywy podjętej decyzji w sposób zwięzły i uporządkowany oraz być notyfikowany stronom co do zasady w ciągu miesiąca od dnia wydania decyzji.

Tytuł VI – Proces oparty na dokumentach

Art. 21. Właściwość biskupa diecezjalnego oraz wikariusza sądowego ustala się według kan. 1672.